

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Mîhrî, *Sudan Seyahatnâmesi*, İstanbul 1326, s. 314-316; J. S. Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, London 1952, s. 103, 141, 156, 157, 219; a.m.f., *A History of Islam in West Africa*, New York 1962, s. 140, 158; a.m.f., *Islam in the Sudan*, London 1965, s. 31-32, 74-75, 85-89, 197-198, 221, 244; P. M. Hoyt, *A Modern History of The Sudan*, London 1961, s. 18-23, 29-32; 191-192; a.m.f., *Studies in the History of the Near East*, London 1973, s. 67-87; a.m.f., "Fung Origins: A Critique and New Evidence", *JAfr.H*, IV/1 (1963), s. 39-55; a.m.f., "Fundî", *El²* (İng.), II, 943-945; Mekki Şübeke, *es-Sûdân 'abre't-târîh*, Kahire 1964, s. 46-68, 76; Zâhir Rîyâz, *es-Sûdânü'l-mu'âşır*, Kahire 1966, s. 11, 12, 14-20, 283-284; I. M. Lewis, *Islam in Tropical Africa*, Oxford 1966, s. 23, 27, 39, 154-155, 208-211, 214; E. Ullendarff, *The Ethiopians*, New York 1973, s. 43, 77; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti: Habeş Eyaleti*, İstanbul 1974, s. 52, 73-78; *An Atlas of African History* (ed. J. H. Fage — M. Verity), London 1978, s. 39; Gallâb, *el-Büldânü'l-İslâmiyye*, s. 399, 400-402, 405; Naûm Şukayr, *Târîhu's-Sûdân* (nşr. M. İbrâhim Ebû Selîm), Beyrut 1401/1981, s. 97-203, 260, 487, 654; M. Abdullah en-Nakire, *İntişârü'l-İslâm fi Şarkey İfrîkiyye ve münâheğatü'l-Ārabi leh*, Riyad 1402/1982, s. 275-276; Hasan İbrâhim Hasan, *İntişârü'l-İslâm fi'l-kârretü'l-İfrîkiyye*, Kahire 1984, s. 104-105, 155-159, 228-229; M. Hiskett, *The Development of Islam in West Africa*, London 1984, s. 13, 322; *Muslim Peoples*, I, 261-264; a.e.: *Müslüman Halklar Ansiklopedisi* (ed. R. V. Weekes, trc. Deniz Diker v.dğr.), İstanbul 1990-91, I, 341-342; C. Fluehr v.dğr., *Historical Dictionary of Sudan*, London 1992, s. 5, 17, 60-62, 77; S. Hillelson, "Fung", *IA*, IV, 682; a.m.f., "Sennar", a.e., X, 498-499; "Funci'ler", *TA*, XVII, 66; *el-Kâmâsü'l-İslâmî*, III, 504-506; "Fung", *EBR*, IX, 1017; "Func", *ABR*, IX, 199; *ML*, IV, 877-878; Abdülkerim Özyayın, "Bece", *DA*, V, 285; Hamdünallah Mustafa Hasan, "Dopgola", a.e., IX, 509-510.

MEHMET AYKAÇ

FURÂT b. HAYYÂN

(فُرَات بن حَيَّان)

Furât b. Hayyân b. Sa'lebe el-İclî

Sahâbi.

Benî Bekr kabilesinin Benî İcl kolundan olduğu için Bekrî ve İclî, ayrıca Yeşküri nisbeleriyle anılır. Yolları iyi bildiğinden Mekkeliler'in kervanlarına rehberlik eden Furât müslüman olmadan önce Hz. Peygamber'i hicvederdi (Merzûbânî, s. 317). Bedir Gazvesi'nden sonra, Ebû Süfyan idaresinde Irak yolundan Şam'a gitmekte olan bir ticaret kervanına rehberlik etmekteydi. Hz. Peygamber'in Zeyd b. Hârise kumandasında gönderdiği seriyeye (Seriyyetü'l-Karede) kervanı ele geçirdi ve bu arada Furât'ı da esir aldı. Ancak Furât, öldürülmesine ka-

rar verilmesi üzerine ensardan bazılarına müslüman olduğunu söyledi. Bu durum Hz. Peygamber'e bildirilince Resûl-i Ekrem, "Bazı kimseler vardır ki biz onların iman ettiklerine dair beyanlarına inanırız. Furât b. Hayyân da onlardan biridir" (Ebû Dâvûd, "Cihâd", 99) diyerek onu serbest bıraktı. İbn Sa'd bu olayın Hendek Gazvesi'nde meydana geldiğini söylemektedir. Bu tarihten sonra Resûl-i Ekrem'in güvenini kazanan ve şiirleriyle onu öven Furât ehl-i Suffe arasına katıldı ve İslâm dinini öğrendi. Hz. Peygamber'le birlikte gazvelere iştirak etti. Furât'a Yemâme'de 4000 dirhem geliri olan bir arazi veren Resûl-i Ekrem onu Müseylmetü'l-kezzâb'a karşı yapılan savışa gönderdi.

Furât Hz. Peygamber'in vefatından sonra Mekke'ye yerleştiyse de daha sonra Küfe'ye göç etti. 16 (637) yılında Tıkrî'tin fethine sol kanat kumandanı olarak katıldı. İran'ın fethinde ve kısırâyı İslâmiyet'e davet için gönderilen heyetin arasında bulundu. Vefat tarihi bilinmeyen Furât'ın Mekke ve Küfe'de soyunun devam ettiği kaydedilmektedir.

Furât Hz. Peygamber'den iki hadis rivayet etmiş, kendisinden de Hârise b. Mudarrib, Hanzale b. Rebî ve Hasan-ı Basrî rivayette bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 336; V, 375; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 99; İbn Sa'd, *e't-Tabakât*, VI, 40; Vâkidî, *el-Meğâzî*, I, 44, 198; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 50; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 329, 330; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 97, 324; Taberî, *Târîh*, Beyrut 1987, III, 96-97; IV, 319; V, 5, 7, 30; Merzûbânî, *Mu'cemü's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 317; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 202-203; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 351-352; a.m.f., *el-Kâmil*, II, 145; İbn Seyyidün-nâs, *Uyânü'l-eşer*, I, 304-305; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 200-201; İbn Hudeyde, *el-Mişbâhu'l-muğt* (nşr. Muhammed Azîmüddin), Beyrut 1405/1985, I, 246.

ASRİ ÇUBUKÇU

FURÂVİ

(الفرأوى)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Fazl b. Ahmed el-Furâvî
(ö. 530/1136)

Fakih ve muhaddis.

441 (1049) yılında Nişâbur'da doğdu. Daha önce babası Furâve'de (Ferâve: Yâkût, IV, 245, muhtemelen bugün Türkmenistan sınırları içinde bulunan Kızılrvat) yaşadığı için Furâvî, ayrıca Sâidî ve Nişâbüri nisbeleriyle anılır. Altı yaşında

iken hadis dinlemeye başladı. Saîd b. Ebû Saîd el-Ayyâr ile Ebû Sehl el-Hafsi'den *Şahîh-i Buḥârî*'yi, Abdülgâfir el-Fârisî'den *Şahîh-i Müslim*'i, İsmâil b. Abdurrahman es-Sâbüni ile zâhid Ömer b. Mesrûr'dan İbn Nuceyd'ın *Cüz*'ünü okudu. Ayrıca Muhammed b. Ali el-Habbâzî, Ebû Ya'lâ es-Sâbüni, Ebû Saîd Muhammed b. Ali el-Haşşâb, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Abdülkerîm el-Kuşeyrî, İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî gibi âlimlere talebe oldu. Uzun süre yaşaması sebebiyle *Şahîh-i Müslim*'i, hocası Beyhakî'nin *el-Esmâ ve's-şifât*, *De-lâ'ilü'n-nübüvve*, *ed-Da'avâtü'l-kebir*, *Kitâbü'l-Ba's ve'n-nüşûr* adlı eserlerini yıllarca yalnız Furâvî rivayet etmiştir. Kendisinden Ebû'l-Hasan Ali b. Süleyman el-Murâdî, Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî, Ebû Bekir Muhammed b. Ali b. Yâsir el-Ceyyânî, Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır.

Furâvî, Şâfiî fıkhı ve usûl-i fıkıh alanında devrinin önde gelen âlimlerinden biriydi. Bu konuda yıllarca derslerine devam ettiği İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'den çok faydalandı. Abdülkerîm el-Kuşeyrî'den usul ve tefsir ilimlerinden başka tasavvuf terbiyesi de aldı; bu sayede zâhidâne bir hayat sürdü.

Uzun süre kaldığı Haremeyn'de ders verdiği için "fakihü'l-Haremeyn" diye tanınan Furâvî bir süre Bağdat'ta da talebe okuttu. Nişâbur'daki Nâsihiyye Medresesi'nde ders verir, imamlık yaptığı Mutarriz Mescidi'nde pazar günleri imlâ meclisleri tertip ederdi. Onun 1000'den fazla imlâ meclisinde hadis rivayet ettiği söylenmektedir. Ayrıca *Şahîhain* ile Hattâbî'nin *Ārîbü'l-ḥadis*'ini okuttu. Furâvî'nin yanında bir yıl kalarak okuttuğu kitapları kendisinden rivayet eden Sem'ânî'nin belirttiğine göre o devirde bazı kitapların tek râvisi olduğu, ayrıca ilmi, üstün ahlâkı ve sağlam inancıyla şöhret bulduğu için muhtelif memleketlerden pek çok talebe kendisine gelir, Furâvî de ileri yaşına rağmen talebelerinin ihtiyaçlarıyla meşgul olurdu. Onlara çok iyi davranır, misafirlerine bizzat hizmet ederdi. Pek çok kitabı rivayet etmesi sebebiyle onun 1000 râviye bedel olduğunu anlatan "el-Furâvî elf râvî" sözü meşhur olmuştur. Furâvî tesirli vaazlarıyla ve dinî konuları tartışmaktan hoşlanmasyıla da ün kazanmıştır.

Sem'ânî'nin belirttiğine göre 530 yılının Ramazan ayında (Haziran 1136) *Şahîh-i Müslim*'in rivayetini tamamlaya-